

terístiques no és comparable a l'escriptura de Pla, sí que es pot afirmar que gaudeix d'un llenguatge que és a l'abast de qualsevol lector, amb el gran valor de despertar, a cada pàgina, l'interès pel coneixement i de ser un recull de memòria viva.

El llibre de Xavier Moret, si bé repassa la història i, a voltes, mira cap al passat amb un cert romanticisme per tot el que portava implícit d'autenticitat territorial, lluny del turisme, de la globalització, de la massificació, i manifesta explícitament el desig de retornar als orígens ni que fos per uns instants, es pot afirmar que aquest és de total actualitat. És escrit ara per al lector i la lectora d'avui, per passar una bona estona en apropar-se al coneixement general de la Costa Brava, ja sigui trepitjant el territori o viatjant assegut al sofà. De fons, en destaca implícita la idea que llegir el paisatge és llegir la història d'una gent, d'interpretacions múltiples però sempre complexa. Tot i que no pretén en cap moment atorgar caràcter científic a la lectura, encara que és rigorós amb la informació que aporta, aquesta obra pot ser una bona eina d'aproximació a la geografia del turisme i d'introducció a la planificació dels espais turístics. Permet, d'una banda, observar com interactuen els factors humans, socials, culturals i econòmics en un medi físic concret, encara que diferent en funció de la localització geogràfica que considerem. I, de l'altra, permet conèixer, a grans trets, l'evolució d'aquesta interacció en relació amb el fenomen del turisme i la intervenció humana que s'hi ha dut a terme. Paral·lelament, resulta il·lustrador

observar el cas de les primeres mobilitzacions socials per al manteniment del paisatge, com també la inquietud i les iniciatives de la ciutadania per salvar la platja de Castell i els Aiguamolls de l'Empordà.

Així doncs, es pot dir que *Viatge per la Costa Brava* es fa des de la convergència de les coordenades espaciotemporals, i hi coincideix de forma paral·lela una lectura del present amb una mirada posada en el passat, que, al seu torn, transversalment, permet observar les conseqüències de diferents models de planificació turística, així com d'intervenció humana més o menys pensada, en un espai que és prou petit i prou ampli alhora, perquè el resultat que se'n consideri sigui tan variat com enriquidor. És per aquest motiu que no hauria de passar per alt als estudiants de geografia, en general, ni als estudiants de geografia del turisme, en particular, i, més concretament, a l'alumnat de totes dues disciplines del nostre país.

Amb una vocació clarament divulgativa, aquest és un llibre que pot interessar des del turista encuriós que vol tenir un coneixement general del territori que visita, fins a la ciutadania que habita en els diferents municipis per on passa l'autor, passant pel lector aficionat a temes d'àmbit local, com també per les persones que es dediquen al planejament territorial i a la gestió del turisme a casa nostra.

Anna Serra Salvi
Universitat de Girona.
Secció de Geografia
a.serra.salvi@gmail.com

WILLIS, Katie (2005)
Theories and practices of development
Londres: Routledge, XVI + 236 p.
ISBN 0-415-30053-3

El llibre que es ressenya aquí és, per sobre de qualsevol altra cosa, un bon manual universitari. Un manual molt interessant,

no únicament per als estudiants de geografia, sinó també per als d'antropologia, economia, relacions internacionals o de

qualsevol àmbit de les ciències socials; en definitiva, per a totes les persones interessades en els estudis sobre desenvolupament. Constitueix també una bona base per preparar una assignatura de geografia humana o regional o per llegir-lo abans de començar una recerca realitzada en l'àmbit dels països del sud. S'ha editat en el marc de la col·lecció de Routledge «Perspectives on Development», en la qual ja s'han publicat uns altres títols que també responen a aquest perfil de bons manuals, com el de Janet Momsen (2004) sobre gènere i desenvolupament, o el de Nicola Ansell (2005) sobre infància i desenvolupament, entre d'altres. En aquest cas, l'autora és Katie Willis, professora de Geografia al Royal Holloway (Universitat de Londres) i especialista en estudis sobre desenvolupament, principalment centrats en l'àmbit de l'Amèrica Llatina.

El llibre *Theories and practices of development* és una introducció a les principals teories que han anat pensant i repensant el concepte de desenvolupament, principalment al llarg del segle XX. Al costat de les teories, el llibre també es fa càrrec d'analitzar les pràctiques del desenvolupament, és a dir, els efectes, tan positius com negatius, que aquestes teories han tingut en diferents àmbits geogràfics i temàtics.

Com tot bon manual, està redactat i estructurat de manera molt clara i entenedora per a un públic no iniciat en el tema. Cada capítol comença amb una enumeració dels aspectes que tractarà i es clou amb una síntesi de les idees plantejades i una proposta de preguntes per avançar en el procés d'aprenentatge, així com de lectures i webs per aprofundir en el tema tractat. Val a dir que aquest és l'esquema que segueixen tots els volums de la col·lecció i que, per tant, respon a la línia plantejada per l'editorial i el director de la col·lecció. Aquesta manera de fer comuna, un cop t'hi has familiaritzat a través de qualsevol dels títols, facilita molt entrar en els següents i trobar-hi de segui-

da el que es cerca o avançar-hi còmodament, atès que tota la sèrie gira al voltant del desenvolupament com a tema central i comparteix la mateixa estructura.

Els continguts de cada capítol es presenten de forma ordenada i s'intercalen amb nombrosos elements complementaris i volgutament diversos: taules, mapes, fotografies i també exemples o estudis de casos d'arreu del món que il·lustren els temes o els problemes plantejats. L'estructura del text està plantejada de manera que admet tant una lectura correlativa com una lectura aleatòria o bé la lectura puntual d'un capítol determinat. Com molt bé recorda l'autora, les diferents teories associades als processos de desenvolupament no es poden considerar seqüencials, sinó que, sovint, hi ha diferents enfocaments que conviuen en el temps, per això, malgrat que alguns capítols sembla que segueixin un ordre cronològic, això no és ben bé així. En tot cas, sí que es pot fer una distinció entre dos grans grups de capítols, a banda del capítol introductori i el de conclusions. En primer lloc, hi trobem tres capítols dedicats a presentar, definir i comentar les teories principals sobre desenvolupament: la clàssica, la neoliberal i l'estructuralista i/o marxista, així com les que emergeixen de les organitzacions comunitàries o de base. En segon lloc, trobem tres capítols més amb uns enfocaments més temàtics, on l'autora planteja la necessitat d'incorporar les dimensions socials i culturals del desenvolupament, assenyalant la importància de tenir en compte la dimensió ambiental dels processos de desenvolupament, així com també l'impacte de la globalització en els processos estudiats.

El primer repte que es planteja el llibre és el terminològic. El concepte de *desenvolupament* ha passat per tota mena d'apreciacions en les darreres dècades, positives i negatives, integradores, crítiques i desconstruïdores, com també per múltiples intents de definició i teorització, no sempre excloents entre ells. Actualment,

sembla que, com a mínim, hi ha consens a considerar el desenvolupament més com un procés que no pas com una fita, perquè ja no es veu com un estadi determinat al qual s'ha d'arribar. Igualment, cada cop es tendeix més a concebre el desenvolupament no únicament com quelcom lligat a l'economia, sinó que ja s'admet, de manera general, que també inclou uns altres aspectes vinculats a la qualitat de vida dels éssers humans, com ara, per exemple, la salut, l'educació o els drets de ciutadania. També es reconeix la necessitat de tenir en compte els diferents contextos socials i culturals a l'hora d'aplicar les polítiques de desenvolupament.

Tanmateix, si expressions com ara *subdesenvolupament* o *Tercer Món* han quedat força en dubte, com a mínim en el pla acadèmic, no sembla que encara haguem trobat un substitut de consens pel concepte de *desenvolupament* pròpiament dit. Mentrestant, tots, i també l'autora del llibre ressenyat, anem trampejant i abusant de les cometes o de les cursives com podem, entre eufemismes com ara el *sud global*, utilitzat en el llibre i explicat i justificat per l'autora com la que, al seu parer, és la menys dolenta de les opcions. Caldrà esperar per veure emergir nous conceptes que ens facilitin la tasca d'acostar-nos als processos de desenvolupament i anomenar-los. De moment, haurem de continuar utilitzant termes que ens permetin fer equilibris sent conscients de les seves limitacions. Utilitzem conceptes com ara *globalització*, *transnacionalisme* o *postcolonialisme*, però sense que cap dels nous termes hagi substituït encara, en tota la seva complexitat, el principal objecte d'aquest llibre. A més d'intentar aclarir la terminologia, el capítol introductor també s'ocupa d'altres qüestions generals, com ara, per exemple, la importància de considerar l'escala o les dificultats que planteja la mesura del desenvolupament.

Els tres capítols dedicats a passar revista a les teories principals sobre desenvolupament són força exhaustius, no en el sentit d'aprofundir en cada teoria, cosa que no pot ser feta en tan poques pàgines, sinó en el de fer-ne un repàs complet i molt posat al dia, incloses les aportacions més recents a aquest debat. Dels primers passos de les teories clàssiques i les seves aplicacions, passant per les teories dels estadis del desenvolupament, fins a les teories neoliberals, per abordar, a continuació, les teories estructuralistes, marxistes i socialistes. En aquest repàs, es fa també referència a les diferents experiències d'aplicació d'aquestes polítiques i a les conseqüències que comporten, és a dir, als èxits i als fracassos o a les limitacions que aquestes teories han conreat. Potser el més interessant i nou dels capítols d'aquest bloc és el que s'ocupa de l'aproximació al desenvolupament a partir de l'experiència de les organitzacions de base, enteses d'una manera àmplia: ONG, comunitats locals, moviments de resistència... S'hi enumeren i s'hi analitzen les aportacions fetes per aquests grups, com ara, per exemple, l'enfocament centrat en les necessitats bàsiques o en uns altres aspectes susceptibles de millorar la pràctica del desenvolupament, com ara la descentralització o la participació.

Els altres tres capítols posen damunt la taula temes centrals per a la pràctica del desenvolupament. En primer lloc, s'hi fa referència a les dimensions socials i culturals, destacant molt especialment la necessitat d'incorporar variables com ara el gènere o l'edat. A continuació, s'hi assenyalava la necessitat de tenir en compte la dimensió ambiental dels processos de desenvolupament. Des d'una perspectiva crítica, s'hi analitza com grans projectes tirats endavant en pro de l'anomenada *modernització* han tingut conseqüències desastroses, tant per al medi com per a la població. La crítica a aquestes pràctiques ha donat lloc a conceptes com el de *desenvolupament sostenible* o *turisme ecològic*. Finalment, es dedica també un capítol sencer a repensar la problemàtica del desenvolupament en el nou marc de la

globalització. Aspectes com ara la nova divisió internacional del treball, el comerç just, el transnacionalisme o la globalització cultural, així com la mobilització política i la protesta que han desencadenat alguns dels efectes de la globalització econòmica, també es tenen en compte en aquest balanç.

El repàs fet al llarg del llibre de les nombroses teories sobre desenvolupament i els no menys nombrosos intents de dur-les a la pràctica, ens pot deixar amb la sensació que no hi ha res a fer o que la solució als greus problemes que afronta la major part de la humanitat és a molt llarg termini. Les conclusions proposades per l'autora constitueixen un intent de capgirar aquesta percepció. Reconeix que el neoliberalisme és la teoria actualment dominant, tant en l'àmbit de les institucions internacionals, com també per a molts governs, tant del nord com del sud, però també deixa clar que hi ha hagut propostes amb un gran potencial que no s'han tirat endavant per manca de voluntat política o de pressió social. Un bon exemple és el de la Taxa Tobin sobre les transferències de capitals.

Cal, doncs, prendre consciència i, més enllà de conèixer les teories i les pràctiques del desenvolupament en el pla acadèmic, participar més activament a nivell social i polític per contribuir a assolir un desenvolupament més equitatiu, més sostenible i més sensible vers les necessitats bàsiques. La contribució de la universitat, i encara més dels estudis de geografia, hauria de passar per oferir assignatures sobre desenvolupament, així com assignatures que analitzessin a fons determinades regions d'aquest sud global. Aleshores podríem oferir als nostres estudiants espais de crítica i reflexió sobre desenvolupament i els podríem recomanar, sense cap mena de dubte, un llibre com el de Katie Willis.

- MOMSEN, Janet H. (2004). *Gender and development*. Londres: Routledge.
ANSELL, Nicola (2005), *Children, youth and development*. Londres: Routledge.

Maria Prats Ferret
Universitat Autònoma de Barcelona.
Departament de Geografia
maria.prats@uab.cat